

HET PROTEST VAN DE GENTSE “CONFRERIE VAN SINT-ZACHEUS” TEGEN DE WILDGROEI VAN NIEUWE HERBERGEN IN GENT (1768-1778)

In de correspondentie van de Fiscalen in de Raad van Vlaanderen in Gent (1) bevindt zich een dossiertje met een rekwes van deken, gezworenen en provi-seerders van de “Confrerie van Sint-Zacheus”, dd° 12 maart 1778. Deze Gentse confrerie, die in 1623 opgericht was om de belangen te verdedigen van “supposten, hosteliers, taverniers ende herbergiers besittende vrije geprivili-gieerde herbergen” (2), had in 1656 koninklijk octrooi verkregen (3).

In het vermelde rekwes bij de Raad van Vlaanderen van begin maart 1778 protesteert dit gilde andermaal tegen een wildgroei inzake de oprichting van nieuwe herbergen in de voorbije tien jaar. Reeds in juli 1768 had de confrerie een eerste keer hiertegen protest ingediend, maar de Fiscalen van de Raad van Vlaanderen, die terzake advies hadden moeten uitbrengen, hadden toen aan die adviesvraag geen gevolg gegeven. Na tien jaar wachten op een (strengere) regeling dient de Sint-Zacheusconfrerie begin maart 1778 een nieuw rekwes in, met verwijzing naar de eerdere klacht van 1768 (4). In dat eerste rekwes van 7 juli 1768 had de confrerie aangedrongen op het weigeren van “de translatie van de tittelen van vrye herbergen op andere huizen ende de erectie van nieuwe, niet connende dienen voor logement te herbergen”.

Het gebeurde toen blijkbaar heel vaak, dat de “titels” (= octrooirechten én de namen) van oudere, buiten gebruik gestelde (of “gedode”) herbergen ten on-rechte werden overgedragen (= “translatie”) op onlangs opgerichte herbergen, die aldus een nieuwe octrooiaanvraag poogden te vermijden. In het rekwes van 1778 vermeldt het Sint-Zacheusgilde trouwens een bijzonder kras staaltje van de handelwijze van een dergelijke translatie-specialist (5). Het gaat om de brandewijnstoker-bierkoopman vanden Driessche, die het octrooi van de oude (en nu “gedode”) vrije herberg “Het Zonneken” met stalling voor 24 paarden, gelegen bij de Sint-Lievenspoort, zou willen translateren op een huis op de Hoije, waar helemaal geen paarden kunnen ondergebracht worden, zodat het enkel geschikt is om er een gewone “saet-herberg” in onder te brengen. En dat laatste huis, door hem aangekocht voor 700 à 800 ponden grooten, biedt hij nu te koop aan voor de buitensporige som van £ 1400 wisselgeld !

Even ergerlijk als de vele onterechte translaties is – volgens de confrerie – het feit dat talrijke van die nieuw opgerichte herbergen geenszins blijken te vol-doen aan de minimale eisen inzake logeercapaciteit en de daartoe vereiste accomodatatie met het bijhorende comfort. De confrerie betreurt bovendien ten zeerste dat vele ingezetenen van de stad zich met een octrooiaanvraag recht-streeks richten tot Hare Keizerlijke en Koninklijke Majesteit en dat ze veel te

gemakkelijk – na een (onverantwoord) gunstig advies van de (te lakse) Schepenen van de Keure – het gevraagde octrooi ook verkrijgen, zodat het aantal herbergen (of wat daarvoor doorgaat!) veel te hoog is opgelopen (6). Nogal wat van die nieuwe drankgelegenheden zijn – aldus de confrerie – eigenlijk maar “simpele saet herbergen” of “tavernen ter simpel saete”, waar men alleen kon “zitten” om iets te drinken, maar waar men niet kon logeren. Met nadruk wijst de confrerie erop dat – vooral in tijden van verhoogde militaire activiteit – het logeren van passerende legertroepen (mèt hun paarden) in dat opzicht enorme problemen zou kunnen scheppen (7).

Ter staving van de bewering dat er in de voorbije tien jaar teveel nieuwe herbergen zonder octrooi waren bijgekomen, was aan het rekwest van maart 1778 een bijlage toegevoegd, getiteld *Lijste der nieuwe herberghen opgerecht binnen de stad Gendt ende Vrijhede van diere, met ende vanden jaere 1768 tot hedent 1778*. Deze lijst, die in totaal 29 drankgelegenheden (zonder octrooi) opsomt, is opgesteld per parochie en vermeldt telkens ook de straat waarin de herberg is gevestigd. Aldus wordt een meer precieze lokalisering mogelijk. De Sint-Baafsparochie telt elf nieuwe herbergen, de Sint-Niklaasparochie één enkele, Sint-Jakobs telt er zes, het H. Kerst (=Sint-Salvators) twee, de Sint-Michiels- en de Sint-Pietersparochie elk vier en Sint-Martens (Ekkergem) slechts één, of samen 29 nieuwe herbergen. Gerekend over een periode van tien jaar – gemiddeld drie per jaar dus – lijkt ons dat nu zeker geen verontrustende toename, maar de Confrerie van Sint-Zacheus oordeelde daar toen blijkbaar anders over...

Deze lijst van nieuwe herbergen in Gent (1768-1778) volgt hier in de volgorde zoals ze in het archiefdossier zelf worden opgesomd. Als toegevoegde informatie vermelden we – in voetnoot – de herbergen die vermeld staan in de zesdelige publicatie “Oude Oostvlaamse huisnamen” (8) van Noël Kerckhaert, en welke daarin de vroegst vermelde datum is. Dit is evenwel voor slechts vijf van de opgesomde nieuwe herbergen (nrs. 4, 10, 11, 15 en 23) het geval. De andere 24 herbergen worden bij N. Kerckhaert niet vermeld. De doorlopende nummering (1 tot 29) is door ons zelf toegevoegd.

Sint-Baafsparochie

1. L’Hotel d’Engletairre	Op den Cauter
2. Den Hertog van Beijeren	Walpoortbrugge
3. s’Keijsers hof	Cauter
4. De Keijserinne (9)	Paddenhouck
5. Den Ruijter te peerde	Bij het pesthuijs
6. Den Hert	Dampoorte
7. Den Coninck van Spaingnen	Dampoorte
8. De Visscherije	tRommelwaeter

9. Ivo	Coeystraete
10. De Coninginne van Hongariën (10)	Op den Cauter
11. Het Bourgons Cruijs (11)	Tusschen 't Pas

Sint-Niklaasparochie

12. Den Coninck van Spagnien	Crommestege

Sint-Jakobsparochie

13. Den Papegaij	Cammerstraete
14. Den Gauden Appel (12)	Camerstraete (sic)
15. Het Schip van Ste Reynuyt (13)	Geluckstraete
16. Het Nieuwgevonden Heijlant (14)	Craeijstraete
17. Het Lindeken	Susterhuijsstraetjen
18. Het Pauwken	Hoofstraetjen

H. Kerstparochie

19. De Croone	Meerhem
20. Den Groenen Platten Steeger	(straat niet vermeld)

Sint-Michielsparochie

21. Den Graeve van Vlaenderen	Engelantgat
22. Den dolfijn (15) van Vranckrijk	Bogaertstraete
23. Den Oraigne boom (16)	dHolstraete
24. Het Scheepken	Cleengewat

Sint-Martens-Ekkergem

25. De Gaude Poorte	Brughschepoorte

Sint-Pietersparochie

26. Den nieuwen Ste Pieter	Pietercellepoorte
27. Ste Anthone	Ketelpoorte
28. Den Carpel	Pietercellepoorte
29. Ste Hubrecht	Vrauwestraete

Terloops opgemerkt: benevens voor de geschiedenis van de Gentse herbergen levert dit lijstje ook gegevens op voor de studie van de oorspronkelijke straatnamen in Gent (een klein kwarteeuw vóór de grondige verfransing van de straatnaamgeving). Dit is evenwel een totaal ander onderwerp.

Nog een slotbedenking toch over de herbergenkwestie zelf. In die tijd betoonde de hogere overheid een toenemende bezorgdheid over de stijging van het

aantal drankgelegenheden, en niet alleen in Gent! Men wilde dan ook graag die aangroei binnen controleerbare perken houden. Daartoe werd trouwens in **1779** in heel het graafschap Vlaanderen met medewerking van de kasselrijbesturen, een **algemene herbergentelling** gehouden die in de historische literatuur een vaak gebruikte bron is. We vragen ons wel af of deze algemene maatregel van de hogere overheid (mede) een gevolg was van het rekwest waarin de Gentse St.-Zacheusgilde in 1778 de vastgestelde wildgroei in het herbergwezen had aangeklaagd.

NOTEN

(1) Rijksarchief Gent, Raad van Vlaanderen, nr. 30.854 (Correspondentie der Fiscalen, a° 1778).

(2) Pas in datzelfde jaar 1656 werd in Sint-Zacheusconfrerie (opgericht in 1623) door de Gentse schepenen officieel toegelaten: de bedoeling was aldus de herbergiers aan de willekeur van het brouwersambacht te onttrekken.

(3) Het eerste resolutieboek (1623-1722) van het Sint-Zacheusbroederschap is waarschijnlijk verloren gegaan, maar het tweede resolutieboek (1723-1795) is bewaard gebleven in het Gentse Stadsarchief (reeks 156/34). In diezelfde archiefreeks is over de Sint-Zacheusconfrerie nog meer archief te vinden (in totaal 2 registers en 14 bundels): zie "Archiefgids", dl. 1 (1983), blz. 135.

(4) Het dossier van 1778 bevat ook een copie van het tien jaar eerder ingediende rekwest van 7 juli 1768; in dat laatste werd o.m. verwezen naar de rechtsgronden van hun klacht, nl. een reglement van de Schepenen van de Keure dd° 16.10.1670 (waarin bepaald wordt dat herbergen die hun activiteit drie jaar gestaakt hadden, dienen beschouwd te worden als "nooit herberg geweest zijnde") en de decreten van 2.6.1677 en van 21.7.1713 (waarin de stad op de verplichting werd gewezen om terzake controle uit te oefenen en de nodige maatregelen te nemen).

(5) De Confrerie van Sint-Zacheus protesteert tegen de "abusen der insetenen der Stadt van Ghendt (die) – in het erigeren van nieuwe herbergen op geaccordeerde ende soo facile van nieuwe uijt te geven octroijen – soo verre gaen dat sij indies beginnen coophandel ende commercie te drijven met deselve immediatelijck naerdies te excessiven prijse te coope te exponeeren". Ter staving wordt het voorbeeld aangehaald van "sekeren vanden Driessche, actuelen brandewijnstooker, mitsgaeders biersteker ofte coopman in vrende bieren binnen Ghendt". Hij heeft "successivelijck gecocht ende met merckelijck gewin vercocht drie differente vrije saet herbergen en (is) alsnu noch voor UEd. Majesteit genaemt *het Sonneken* (geattacheert op eenen huijse ontrent Ste Lievens poorte, voorsien van stallingen voor 24 peerden, welcke herberghe ende stallingen hij soude presumeren te dooden) op eenen sijnen anderen nieuwinckx gecochten huijse op de Hoije binnen deselve stadt ten prijse van 700 à 800 ponden grooten, welcken laesten huijse, alhoewel niet anders bequaem als om saet herberghe te houden, hij vanden Driessche midts de translatie vanden voorschreven tittel van het Sonneken, alreadys te coope derft exponneren ten exorbitante (= buitensporige) somme van £ 1400 wisseltgelt (...) tot ruïne van hunne oude gepriviligeerde herbergen ende hostelrijen".

(6) "... dat den number vandies tot op hedent ende dies in minder dan dese thien jaeren (= 1768-1778) beloopt tot dengonnen van 29 (...) ende dat den generaelen number van alle de herbergen ende tavernen binnen deselve Stadt ende Vrijhede van Gend, exsupereert (= te boven gaat) den gonnen van beth (= meer dan) 400, welck getal veel te groot, ende al te excessif

(= buitensporig) moet worden voor deselve stad, te meer (omdat) den meerderen deel niet anders en bestaat als in simpele saet herbergen ende tavernen ten biere ende wijn, onbequaem om aldaer eenige decete logementen genomen te connen worden, ende anderssints oock onvoorsien van noodighe beddens ende effecten tot logement". En naast de gewone herbergen en afspanningen zijn er bovendien nog "de abundantie wijn- ende brandewijnhuijsen binnen deselve stad de welcke aen geene logementen onderworpen en sijn. Desen soo grooten getalle van herbergen ende tavernen ter simpel saete en is in soo corten tijdt maer aengenomen..." (etc.)

(7) Hier is sprake van de translatie van octrooien en titels "op huijsen ende erfven de welcke geenssints en connen dienen nochte geëmploijeert worden voor bequaeme logementen ende decete uitspanninghen, ten dienst van treffelijcke lieden, vremde doorpasserende persoonen, ende wel sonderlinge voor UE.Majesteijts militaire officieren ende volckeren van oorlogh, den dienst sulckx verheesschende"...

(8) N. Kerckhaert, *Oude Oostvlaamse huisnamen*, 6 dln. (Gent, Provinciebestuur, 1977-1993: *Kultureel Jaarboek – Bijdragen nieuwe reeks*, nrs. 4, 16, 21, 32, 34 en 39). In onze verwijzingen (NK) worden de boekdelen aangeduid als I-VI, gevolgd door de pagina en de vroegste archivalische attestatie.

(9) NK/III, 31, 1790 ("de keyserinne), maar zonder nadere plaatsaanduiding).

(10) HK/III, 80, 1791 ("de Koninginne van Hongaryen gestaen op den Peerden Kouter bij het kleyn Vleeshuys").

(11) NK/I,60, 1726 ("het bourgoens cruyce ten voorhoofde tusschen beede de pasbrugghen").

(12) Bij den gauden Appel staat in het rekwest zelf vermeld: "bij decreet vanden 6.2.1777 verandert op den naeme van den Coninck van Spaingnen, Camerstraete".

(13) NK/V,36, 1791 ("staende in de Gelukstraete bij Baudeloo, eene herberge wesende genaemd het Schip van *S.Arnuyt*"). Over "Sinternuit" zie o.a. Dr. Jozef van Haver, "Oude en nieuwe fictieve heiligen", in *Ons Heem*, LI,1-2 (mei 1997: Jan Geritshuldenummer), blz. 129-130; uitvoeriger bij Dr. Willy L. Braekman, "Het schip van Sint-Reinuut en zijn lading", in: *Hier heb ik weer wat nieuws in d'hand* (Gent, Mens en Cultuur, 1990), blz. 129-143.

(14) Welk "nieuwgevonden eiland" (in een of andere wereldzee?) hiermee bedoeld werd, is ons niet bekend.

(15) Met "dolfijn" wordt hier de *dauphin* (= oudste zoon van de Franse koning, troonopvolger) bedoeld. Hij werd zo genoemd omdat hij inderdaad een dolfin in zijn wapen had.

(16) NK/IV,44, 1680/1768 (evenwel gesitueerd "in de *Gelukstraete*, wezende eene herberge genaemd den Oragneboom"). Zie echter ook: *Gazette an Gend*, 2 aug. 1781 ("in de *Holstraete*, aen de eene zyde den Oragnien-Boom...").

P. HUYS
23.9.2000